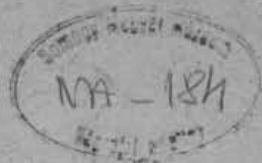

NA-184

Somogyi néprajzi Múzeum
Néprajzi adatok

Szűke: III. sz. tanulmány

Szűke's ideje

Tartalómunka monográfia

26 lap, 1 tábla,

1 kérelem

Földrajzi mutatás; Néprajzi adatok
kutatás; XXVIII.

Iratgyűjtő

MSZ 5617

PAPIRIPARI VÁLLALAT

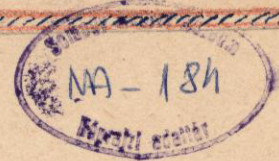

KISKUNHALASI GYÁRA

Leírás

Az anyag az egyeztetés után 200 kitérőre kerül

200. —

Nemeskisfaludi Általános Iskola & nevelőtestülete:

Nemeskisfalud község monográfiája.

Somogy Megyei Múzeum
MA-181
Néprajzi osztály

NEMESKISFALUD.

/N é v ./ Először 1331-évben találkozunk nevével. Ekkor "Villa Kisfalud"-nak írják. /Anjou okmánytár II. 561. /~~XXXX~~ 1598-99-ig ¹⁶⁰⁰ nem tudunk róla semmit, ekkor Dersfi Ferenc, míg 1660-ban Könczöl Mihály és Somogyi István birták. 1703; 1705 és az 1711 évi összeírások szerint kizárólag nemesek lakták, kiknek megerősítő oklevele 1710 febr 16-án kelt. - Neve valószínű ezüdtől Nemeskisfalud. - Curiális nemesi község. -

/Földrajzi elhelyezkedése; fekvése./ Az 1703-ig említett Kisfalud, nem biztos, hogy a mai Nemeskisfalud helyén feküdt. A háborus idők miatt ugyanis a falunak egész lakossága, lelkészével együtt Böhönyére költözött és csak a békésebb idők beköszönésével települt a község a mai helyén, - foglalták el "saját akaratjukból." Az elköltözés idejét pontosan nem lehet megállapítani, több körülmény az 1664-1686-os időközre mutat; a visszatelepülés 1703, vagy az azt közvetlen megelőző évek. 1703-ban már mint itteni lakosokat irták őket össze. -

Hogy miért i d e települtek, azt a természeti adottságok jól megmagyarázzák. A falu ugyanis a Balatonkeresztúrtól Böhönyéig húzódó dombos vidék vízválasztójának déli oldalán, de majdnem a dombvidék déli végén / attól 5-6 kilométerre / kettő észak-déli irányu, de északon záródó ömbvonulat keleti oldalára / a Rinya egyik forrásvidéke mellé települt. - Így bár a megye egyik legmagasabb pontján fekszik / 173 m ^{barénnyúl} /, mégis aránylag szélvédettnek mondható. A vízszükséglet kérdése könnyen megoldhatóvá vált; a Rinya völgye az állatoknak bőséges takarmányt, legelőt nyújtott, a termékeny löszhalmok kiválóan alkalmasak szőlő, gyümölcsstermesztésre, végül gabonatermelésre is. - A megélhetés feltételei tehát kiválóan adva voltak s vannak. - Az eredeti falu házai szinte közvetlen egymás mellé épültek, 3, 4 is egymás végében kelet nyugati irányban, a másik házsortól nem is annyira udvar, mint inkább szűk "köz" választotta s választja el.

De ide általában c s a k a házak épültek, az istállók a házaktól mintegy 500 méter-1 km. távolságban, szintén egymáshoz közel, a Rinya tógátjától dényugatra a nyugati domb keleti lejtőjénél, hol a Rinya völgye kiszélesedik s takarmány s legelő közvetlen közelben volt.

A házaknak és istállóknak illetően egymás "hátára" települése, mint mondani szokás, még valahogy megérthető vagyon és életbiztonsági szempontból, de annál nagyobb veszedelmet jelentett tüzesetek alkalmával. Amint ezt tapasztalhatták is nem egy esetben. -

Az első falu t e r ü l e t é n e k nem tudjuk nagyságát; hogy visszatelepülésük után mekkorára tartottak igényt, azt egy 1814-es határpár-

Nemeskisfalud

határa és dülői .-

Kövesut Tapsony,
Keszthely, Kiskovács felé.

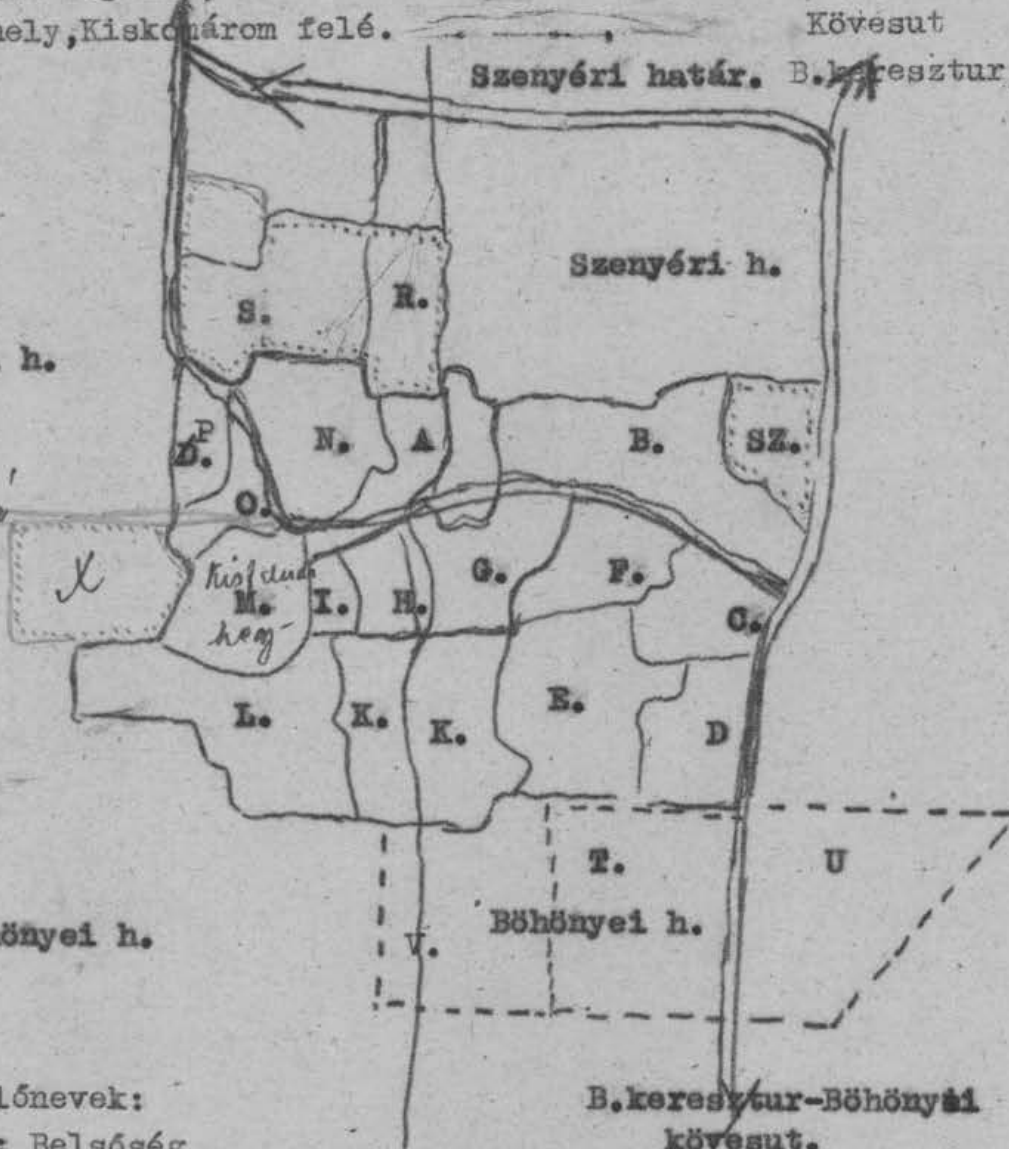
Kövesut

Szenyéri határ. B. kereszturn, Marcali felé.

Tapsonyi h.

Szenyéri h.
Arad p.

Vérföld

Dülőnevek:

A : Belsőség

B: Felsőmezők; C: Damukosi dülő. D: Megyesi dülő; E: Tabikai d.

F: Forgóöld. G: Hosszúöld; H: Laprét; I: Nagyrét. K: Cséplőoldal.

L: Küttefa/Köüttefa. / M: ^{Kisfaludi hegy} Dédhegy. N: Felsőszilvás. O: Kenderföld.

P: Kenderhegy. S: Terebesd./Bodony./ R: Bodonyallja. T és U: Böhönyei

határban kisfaludiak OFB; földje; V: ugyanigy: legelő. X: ^{Sinnóhegy} -

Jegyzet: Simajelzés: község iée. dülőhatár 18264 év szerint.

..... pont vonás jelzés 1925 ős határkiigazítás; vonás jel-
zés ---- böhönyei határban kisfaludiak OFB földje.

íratból ismerjük, melyben a felperesek a nemskisfaludi Kuriális község, alperesek pedig a szomszédos birtokosok az esztergomi székesfőkapitán és a gróf Festetich uradalom, mely pört azonban elvesztvén mindössze a 2 oldal térképén erősebb vonallal jelzett mindössze 347 kat. hold maradt.

A lakóhelyek nagy részén 1934-ben határkivágás történt, a nagyatádi féle földreform alkalmával a káptalani birtokból lakhelyet kapott 19 család; az iskolának juttattak gyakorlótérnek 6 kat h. szántó területet; ugyanakkor a böhönyei határból marhalegelőt /V./ valamint szántóföldet /T.U. jelzés./ 42 kat. h. ill. 92 kat h. együtt: 134...

Összterületben. 1945-46-ban böhönyei határban ... 14 kat. h-at.

Az idők folyamán, de nagyon fokozatosan a falu terebélyesedett, lakóházak a nyugati lejtőn, a falut átszelő országút mellett, fél sor utca is nyílt /Kis utca./, természetesen egyidejűleg a gazdasági épületek egy telekre kerültek a lakóházzal; az u.n. ósfalu egyrésze eltűnt, teljesen ma sem, mert, ha korábbi lakói elköltöztek is, régi lakásukat részben betelepült nem mindig birtokos új lakosoknak adták el. Ezzel, - legalább is részben megszűnt az örökös tűzveszély.-

Új település lehetősége nyílt meg a Nagyatádi féle földreform során, amikor is a Böhönye-Szenyér-Tapsony s a kisfaludi határ mellett elhuzódó kövesút mentén a kisfaludi határba beszögellő szenyéri határrészből ház helyeket is mértek ki a kisfaludiak számára, akkor hamarosan pár ház fel is épült itt; az építkezés meggyorsult az 1945-ös földbirtok rendezés után, amikor itt még több házhelyet mértek ki. /Saját telken is építkeztek ide./ Ez az új település N. kisfaludhoz tartozik; míg az út másik oldalán /keletin./ az Arad puszta felőli részen levő sokkal nagyobb település Szenyérhez, ahhoz 2.5 km, távolságra.

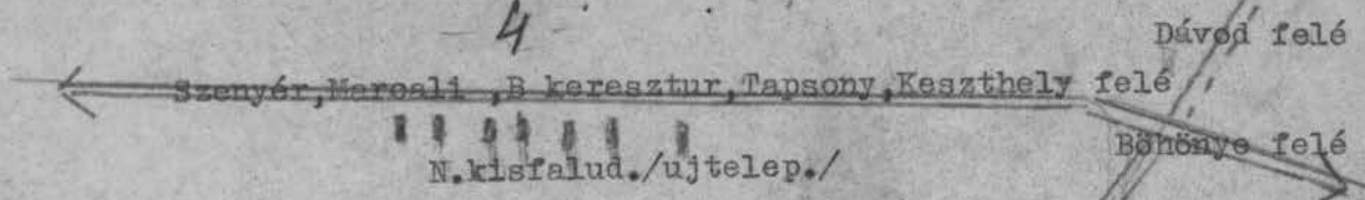
4., Járási székhelye Marcali 18. km. távolságra. A faluból kövesúton megközelíthető, de Böhönyéről a Somogyiszob-B. szentgyörgyi vasútvonalon vonattal is. A megyeszékhelyt, Kaposvárt, rendszeres autóbuszjárat, ill. Böhönyétől vonattal is el lehet érni.

A terület gazdasági vérkeringését az említett kövesút, 1 kilométeres a falut átszelő bekötőúttal, - minden irányban biztosítja tengelyen is; leginkább értékelhető s eléggé nem értékelhető az a tény, hogy minden időben s bármilyen időjárással az árut a faluból teherautók is elszállíthatják s a vasútállomás is kocsival is ugyanígy könnyen megközelíthető.-

II. / A lakóhely természeti földrajza.

1. Felszine.-

A fažu a "Berényi gerinc", vagy másként a "Marcali hát" néven ismert dombvonulat, mely Berény felett kezdődik és Böhönyénél ér véget, /enyhe folytatása azonban egészen Nagyatádig kimutatható-, / déli vége előtt 4,4 és

V Á Z L A T.

Nemeskisfalud településéről.

- 1. Ref templom. 2. Áll. iskola, tanítólakás.
- 3. Lelkészlakás./ref./ 4. Tanácsház; tűzoltó szertár.
- 5. Földm szöv raktár. 6. Szöv bolt.
- 7. Szeszfőzde. 8 és 9 Tsz gazdaság.

Jelzések:

- ==== kövesut
- föld ut, v. utca
- ~~~~ patak.
- ~~~~ dülő ut.

Szenyér felé

Kis utca

FÖLD UTCA

Rinya

Rinya gátja.
/tób/

Hegyi ut

Kétsor felé

Tapsony felé

Dél

123

fél kilométerrel fekszik. Ez a dombhát Marcali táján 240. 240 méter magas ságra emelkedik s nyilegyenesen délfelé enyhe lejtővel érészkedik. A falu egész határának, /mint az egész dombhátnak, / anyaga azonos: kiemelkedő pannonréteg, itt is jóval 200 méter felett, -vastag lösz, vagy ahogy itt, mondják: sárgaföld, -takaróval. Vastagsága emellett, hogy nem mindenütt egyforma, nem volt tudtunkkal megállapítva. Utbevágódásoknál, pl. a temetőnél, 10 méternél is magasabb meredek löszfal látható. Vörösiszap lerakódások csak foltokban találhatók a határban, iszaplerakódások a Rinya volt árterében, homoknak azonban az egész határban nyoma sincs. -

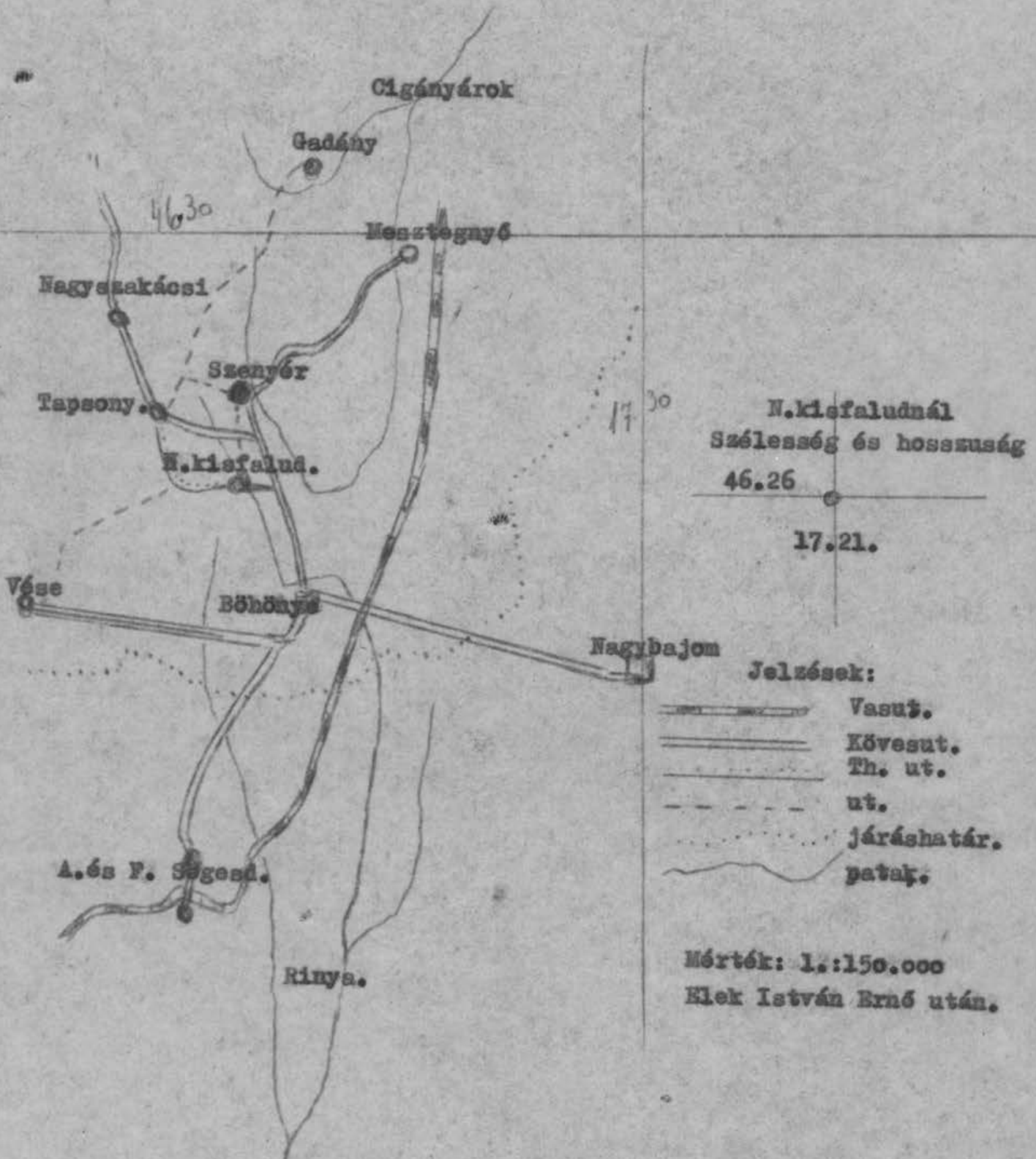
Ennek a dombhátnak több helyütt, így a falu határában, vagy annak közvetlen közelében is vannak bevágódásai. A főbbek iránya, mint annak idején a lösz hordó és lerakó szélé: észak-déli. /Esetleg halványan: északnyugat - dél-keleti. Közvetlen a falu felett /1-1.5.km./ nagyon enyhén kezdődik kb. Szenyér - Tapsony határán a Rinya völgye, mely a dombhátat kettévágja. A keleti dombvonulat, az alacsonyabb, egy kicsi kiugrással megszakad a szenyéri várdombbal /N. kisfaludtól é. keletre 1.5.km./ megszakad; lábánál északon és keleten, -dél felé! a cigányfárok folyik; ez a dombvonulat kelet felé enyhe lejtővel folytatódik, délen a Rinya Böhönye előtti kanyarjánál síkságba olvad át. Ormán a Böhönye - Szenyér, ill. tapsonyi országút fut; tőle nyugatnak / az országút: faluhatár is részben, / keskeny, 2-300 méteres fennsík után a Rinyáig enyhén lejt.

A nyugatsó dombhát nagyobb masszívum; iránya, ennek is észak-déli; a falu határában fennsíkja az északi részen szélesebb és bevágódás nélküli; a falu felé lankásan lejt, keleti irányban. Itt 2 "porhó", bevágódás alakult ki, mégpedig a kisfalud-tapsonyi, valamint a Kisfalud-Vése /ill. N. déd. / felé Kisfaludból annak nyugati végén kivezető utaknál. Minden valószínűség szerint tithasználat következtében. /Cholnoky Jenő: Föld és élete. Ázsia. 464 skk. / A lerakódott finom porlössz, az ut kocsinhasználata közben feltörik, a szél tolváviszi, vagy eső kimossa, vizsodra elragadja. Néha szabályszerű árkok képződnek így a keréknyomon; egy kiadósabb zápor vizsodra pedig az egész utat úgy felszakgatja, hogy járhatatlanná válik. S ami ekkor elkerülhetetlen, betöltik a mélyedéseket, felvágják a talajt, ez a lazább részleg még könnyebb zsákmánya lesz szélnek, esőnek. Így képződhettek itt is, az em utbevágódások.

A nyugatsó dombhát falu határában levő középső és déli része meredekebb. esési kelet felé a Rinya völgyéhez a középső és déli rész elválasztó nagyréti rész kivételével, itt a lejtése enyhébb. Itt a falu határához /^{Rizalend} Déli hegy. Küttefa. / ennek a dombhátnak a fennsíkja tartozik, a határ déldél-nyugati részének széléhez közel a Kétsorba vezető út mellett keletről mintegy 200 méterre meglehetősen meredek eséssel kezdődik az u.n. "danai" völgy, mely azonban a falu határán túl hamarosan enyhés lejtőssé változik.

- 6 -

**Nemeskisfalud és környéke
vasút és úthálózat
vázrajza.**

Amint a dombok iránya észak-déli, úgy a Rinyáé is, mely folyócska a falut is kettészelve folyik a két domb "öln" észak déli irányban fut Böhönye alá, szintén majdnem a falu határának közepén. Szabályozott medre mellett mindkét oldalon 50-200 méter szélességben rét van a falu határában, azon túl a legelőt öntözi. A faluban tév/gáttá/ széle sedett részét, -amennyiben lehetett, -fűz, nyárfa telepítéssel hasznosították a legutóbbi évtizedekben.

Felszíni változásról, melyet említeni érdemes ezen falu határában csak itt a Rinyával kapcsolatban lehet beszélni. Az országut töltése a faluban ennek a folyónak "rakoncátlan" futásának gátat vetett. Az országuton nem szélteben-hosszában, hanem csak a hídán mehet át. Így az országuttól északra eső rész, Rinya völgy, mely ma is jóval mélyebb fekvésű a déli oldalra eső résznél, régebben pedig még mélyebb volt s az öregek által 2 forrása is ismerős, a vízfordalékkal, levegőporral nem kis mértékben feltöltődött, úgyhogy ma nem is annyira tónak, mint posványnak nevezhető, száraz időjárásakor teljesen szikkadt; az említett fátelapítás is csak így volt itt eszközölhető.-

Földrengés sem változtatta meg felszínét; emlékeznek ugyan néhányra, de ez, ill. ezek semminemű változást nem okoztak.

2. Az éghajlat vizsgálata.

Rendszeres éghajlat megfigyelés falunkban nem volt, így csak az általános tapasztalatra hivatkozunk.-

Az megállapítható s természetes is a határ felszínén a következőben, hogy, ha nem túlságosan nagy mértékben is, de a hőmérséklet nem annyira szélsőséges, mint a mélyebben fekvő, síkabb, legtöbbször homokos nagyobb térségeken. /Pl. közelben Vése; Inke; Nagybjom; Kutas stb./

Itt a dombgarincek közötti bevágódáson, folyómedren /Rinya/ a legteljesebbnek látszó szélcsendben is van valami légáramlás. Nem annyira tikkasztó a hőség, és nem túl meg a hideg.

Ebből önként következik, hogy komoly fagyveszéllyel sokkal kevésbé kell számolni meg a völgyben is, mint nem hasonló fekvésű más vidéken.-

Ezért volt tele már réges régen az egész Berény-böhönyei ^{lórésgye} dombhát szőlő telepítéssel, gyümölcsfákkal, úgyhogy kis távolságból az egész vidék: erdőségnek látszik, mert a fagyra kényes szőlőt, gyümölcsfát más helyeknél fagyveszélytől kevésbé kellett és kell féltetni. Még a Rinya közvetlen közelében, gátja, vagy folyása melletti házi kertek veteményeit sem igen féltik a gazdaasszonyok, azt szokták mondani "a fagyot majd elviszi a tó".

Régi tapasztalat nyomán örök természeti törvényre mutatnak rá ebben.-

Csapadék tekintetében nem képez kivételt szakemberek megállapítása alól hogy t. i. vármegyénk aránylagosan csapadékosabb vidékéhez tartozik. Megfigyelések szerint a csapadék évi átlagos mennyisége Csurgó táján 800 mm; Marcali/Kaposvár vonalon/ már csak 700 mm. körül. A vármegye északkeleti részén még kevesebb / /Som.m. Adattára 1937.23./

Mint hogy pedig ennek a falunak a határa a Fiume-Zágráb-Csurgó -Marcali szinte egyenes vonalon fekszik, ahol az átlagos évi csapadékmennyiség Fiumétől kezdve, ahol a legtöbb, -következésképpen és fokozatosan csökken, arra lehetne következtetni, hogy itt az évi átlag \bar{X} 740-750 mm.-

Nem lehetne csodálkozni azonban azon, sem, ha egy itt hosszabb időn át eszközölt megfigyelés azt mutatná ki, hogy a csapadék mennyisége ennél több, Csurgó környékéhez hasonló; a természetföldrajzi körülmények és törvények erre engednek következtetni. Itt is félkörben síkság terül el a dombvonulat előtt, amely átlagban 210 méterre a tenger színe fölé emelkedik.-

Széljárás : általában három főirányu. Északkeleti, délnyugati és északnyugati. Északkeleti késő ősszel, télen, koratavasszal; délnyugat, vagy északnyugati: tavasszal, nyáron és ősszel. Kimondottan északi, keleti, déli és nyugati szelet csak a legritkábban lehet megfigyelni, -ha adódik, akkor is csak nagyon rövid ideig tart.-

A három említett irányu szél is rendkívül szeszélyesen jelentkezik. Egy szor egyik, másszor másik van rendellenesen uralmon az évszaktól eltérően, aszerint, hogy a nálunk találkozó 3 euráziai klimate terület melyikének /mediterránus, oecéánus, vagy kontinentális/ a szélrendszere, befolyása az erősebb. /Cholnoky J. A föld és élete. Európa. 64-66/.

Számtalanszor megfigyelhető volt nyáridőn itt, ezen a tájon a délnyugati és északnyugati szél, vagy légáramlás találkozása. Szinte forr, kavargó akkor a felhők serege; vihar támad záporral s nem egyszer jégveréssel.

Általában ezen a tájon a délnyugat-, /ezt itt ezen a vidéken "rohadt saroknak is mondják/ északnyugati szél hozza az év nyáriasabb szakában az esőt, meleget; az északkeleti a fagyot, vagy ha -oecéánus légáramlással itt találkozik: havazást. Késő ősze, kora tavasszal azonban eső "szemetelést" is.

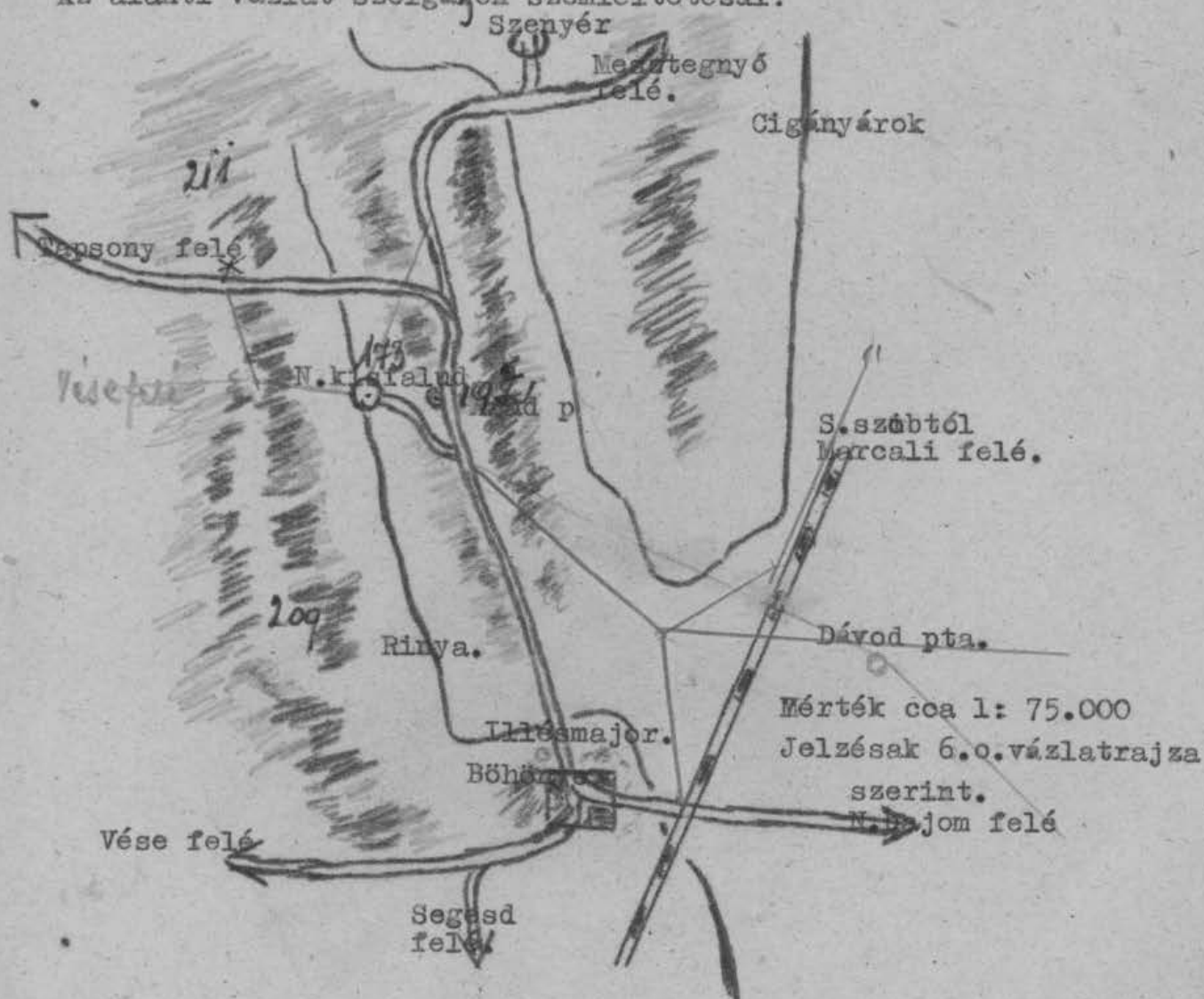
Érdekes volna választ adni arra a kérdésre, hogy mert a 3 euráziai klimate terület egyikétől, - a kontinentálistól aránylag távol fekszik hazánknak ez a része, a másik kettőhöz pedig közelebb, - mennyiben enyhíti, illetéleg fokozza egyiknek, vagy a másiknak jellemző vonását? Rendszeres megfigyelések hiánya miatt azonban, -sajnos-, nem tehetjük. Az általános tapasztalás alapján azonban azt lehet állítani, hogy // II. 2, 3. fekezdés/, az időjárás ennek a falunak a határában kiegyensúlyozottabb. /Vonatkozik ez Böhönye határának északnyugati, falutól északra levő területére, valamint Szenyér határára is./

1948-ban pl. mikor a jégverés, vihar Böhönye déli határában, Kutas, Jáko vidékén mindent majdnem letarolt, itt csak kiadós zápor volt; 1952 májusában pedig, amikor a fagy a délebbre eső részekben Barcstól felfelé /fokozatosan enyhülve csupán a Rinya vonalán/, mindent elvitt: gabonát virágzásában, kerti veteményt, gyümölcsöt, szőlőt, itt alig látszott meg a fagynak valami nyoma.

3. Vizrajz.

Nemeskisfalud községtől északra és keletre a vízválasztó az említett keleti dombhát, mely Böhönye előtt megszűnik s melyen a Böhönye - Tapsonyi kövesút is halad. Ezt a Rinya árka, egyenest a falutól északra itt is völgyhajlatban, /hol a kettő dombhát a keleti és nyugati szét válik, /alig fél kilométerrel haladja túl. A Rinya a Dráva vízrendszeréhez tartozik, míg a Nagyszakácsi mellett keletről eredő "Cigányárok", mely egy darabig délnek, majd, -alig pár száz méterre a Rinya árkanak kezdetétől, -az említett országúttal párhuzamosan keletnek, aztán Kisfaludtól északkeletre mintegy két km-re délnek halad, a keleti dombor keleti oldalán, úgy a Rinyával, mint az országúttal párhuzamosan, míg hajtűkanyarral adomvhat elsimulása előtt északra fordul és a Balatonba viszi vizét. -

Az alanti vázlat szolgáljon szemléltetésül:

Nemeskisfalud tehát a Rinya révén vizrajzilag a Dráva, a megye déli vizrendszeréhez tartozik. A régebbi tankönyvek azt tanították, hogy a Rinya két ágból ered: az egyik Nemeskisfalud határában... Igy van. Az az árok ugyanis, amelyet a térképek a falu felett északon Rinyának neveznek, hajdan a "Bođonyi ér" nevet bírta /1814./ s tulajdonképen nem más mint a Rinya "forrástava", mely a falu közepén fekszik-, feletti szétvált két dombhát közötti féltekő alaku bevágódás, mélyedés csapadéknak levezetője.- a tóba, vagy ahogy ma nevezik, a "gát"-ba továbbítója. Ide ezen kívül igaz, hogy hasonló nagyságu területről még ilyen ér sem vezet, csupán még kettő árok.-

Régebben, mint jeleztük már, ez a "tó", jóval mélyebb volt; így mondják az öregek; olyan mély egynemely helyén, hogy az uszni nem tudóknak veszélyes volt keresztül "menni" rajta, mert könnyen odaveszhetett. Régebben halászhattak is benne. Vize nem volt poshadt s a halak, mint hirlik, jót tenyésztettek benne. Nem is olyan régen még lehetett látni itt használt hálót. Egyszerű szerszám volt biz az ! Egy másfélméteres hordóabroncsra kötött háló "nyist"-ból. /Igy hívták és hívják ma is a maguk készítette kétszál ~~IKKE~~ erősebb kenderfonálból összesodort kendermadzagot. / De a célnak megfelelt.

Azért volt annakidején több és tisztább a vize, -mondják, mert nem csak csapadék vize volt, hanem "forrása" is. Kettőről is hallottunk. Az egyik azon a tájon a tóban, ahol az említett bođonyi ér beleömlik. Nem forrásnak, hanem "forgó"-nak, "örvény"nek nevezték. Azt állítják, hogy még az 1890-es évek táján is veszedelmes volt még a közelébe is jutni. A másik kimondott forrás. Nem is a tóban fakadt ez, hanem annak nyugati oldalától pár méterre, középtájon, a mai ugynevezett "papréten". /Azért paprét, mert a lelkeseknek adták oda ezt pár négyszögöl semmire sem használható posványos rétet. / Itt, -állítják, -~~ugyaxx1820-30-asaxxévekxiájáxisxmég~~ valamikor rendkívül bővizű forrás fakadt, amit miért-miért sem, egyszer malomkövel letakartak, elfojtottak. Egyszer aztán, úgy 100-120 évvel ezelőtt 3-4 fiatalember kíváncsi volt arra, mi van a kő alatt, felemelték s egyik percről a másikra térdig állottak a vízben. Ehhez az értesüléshez nem fűzünk sem igazoló, sem cáfoló megjegyzést, nem ellenőrizte senki. /Az értesülést közlő 1861-ben született, általa ismert neveket említett, de nem volt szemtanú ! / Tény az, hogy a tótól 2-3 száz méterrel nyugatra távolabb s a tó felszínénél jóval magasabb árokpart mostanában is a legnagyobb szárazságban is "könnyezik", de ez még nem forrás; tény az is, hogy ma a tónak csapadékon kívül vize nincs. Az idők folyamán egészen feltöltődött egy része: ezt fásították nyárfával, fűzzel; amely részében pedig vize van s majdnem mindig van valami, az a kacsáknak, libáknak paradicsoma. És a szunyogoké. Hasznos is, káros is maláriaveszélyt jelentő szunyogai miatt. Ezért nem egyszer próbálták lecsapolni, nem sikerült; a levezető árok nagyhamar eltöltődik.-

Egyébként vizgazdálkodási szempontból sem a tó, sem a patak nem bír jelentőséggel. A patak folyása mellett mindkét oldalon végig rét van, kaszá-
ló a kisleludi határban, majd folytatásként kisleludi ugyan, de a böhö-
nyei határban marhalegelő. / 2. oldal Vázlata szerint +H; K; H; G. patak
felőli része; K és V. / A rét H-val jelzett részén ma is van néhány nem
használt kenderültató. Ásott.

Öntözésre nem a patak vizét, hanem a rétekben egészen magasan levő, -
majdnem a talajszinten, - talajvizet lehetne felhasználni, kutakból; ez
azonban nehezen kivágható s alig gazdaságos lenne, mert a rétektől, tehát
hol talajviz könnyen nyerhető lenne, a művelésre alkalmas talaj messze van
és még a számításba vehető keleti domboldalt is a patakra erősen lejt.
A kutak mélysége is nagyon változó; a falu közepén a vízfelszín 2-3
méter, a lejtőkön 8-10; magasabban 15 méter, sőt említettek / a nyugati
domb délső oldalán, határhoz közel, kétsorban. / ennek kétszeresét is. A
kutak vizét egészségesnek tartják, hiszen ez természetes is megfelelő
szűrőréteg mellett. Golyvás megbetegedésről nem hallottunk. -

4. Természetes növényzet és állatvilág.

"Somot, almát, körtét itt eleget ehetsz," - szól a régi vers egyik sora. -
Legalábbis a régi időkre nem áll ez teljesen Nemeskisleludra. - Az ősi
időkben, míg ezt a területet nem, vagy csak alig vonták művelés alá, ak-
kor leghonosabb fáit a gesztenye, - mint Iharosberény táján ma is, szinte
erdőszerűen; egy példány belőle ma is áll és él, kerülete ^{9 m} és cser
/ Madarász Kálmán délihegyi gyümölcsösében; valamint a tölgy, mint ami
ezt a talajt leginkább kedveli. A kisleludi délnyugati határ közvetlen
szomszédságában levő szőlőhegyet népiesen "cser"nek nevezik. Éppoly mint
a szomszédságában levő mai akácost, - vizmosásos részen / cca 20 kh. / cseri
erdőnek. Ez már a kisleludiaké. *Helyi neve pedig: Fölös (= Fölös)*
A Rinya árterülete pedig szabályozás előtt részben mocsaras, részben, az
emeltebb részen legelőnek, kaszálónak alkalmas füves terület.

A részben, vagy egészben művelés alá vonás után a nyugati dombvonulat fenn-
síkját, keletnek, délkeletnek, délnek néző oldalát szinte teljes egészében
részben a nyugatit is szőlővel telepítik; a lejtősebb részt gyümölcsfákkal
alma, körte, szilva, dió; berkenye, naspolya / lasponya !/, őszi barack / som nél-
kül, mert az itt ismeretlen, - / telepítik be, vagy diszlik tovább, mint pl a
gesztenye. Ezen a részen kalászos, kapásnövény ma is alig van.

A középkorig / 1400-as évek / állhat a keleti dombvonulatra is mindaz, a-
mit honos fáiról mondtunk. De ettől kezdve n e m ! És ez természetes.
Emek a dombvonulatnak észak felé kiszögellő "csücske" a középkortól kezd-
ve vár volt. *Kenyeri vár!* / L. a falu története. / Nyugatról szakadékos mélység, folyta-
tásként északnyugat, észak, északkelet, keletről ugyancsak ez és a
Cigányárok tisztos mocsara övezte, csupán d é l r ó l, Nemeskisleludtól,
a maitól is - csupán másfél kilométerre választotta el a dombháttól mes-
terségesen készített sáncárok. Ez volt tehát a "vár"nak legkönyebben meg-

rámadható, legérzékenyebb része. Világos, hogy ezen az oldalon ~~xxx~~ nem tűrtek és nem tűrhettek meg semmit, ami a megfigyelést megfelelő távolságig gátolhatta, vagy aminek a leple alatt az ellenség megközelíthette. **K i k e l l e t t** tehát irtaniok minden természetes növényzetet, fát, bokrot is, ami a várvédelemnek útjában állott, vagy akadályozta azt.-

Hogy megcselekedték ezt, semmi sem bizonyítja jobban, minthogy Nemeskisfalud északi ~~határa~~ mai határa és a vársánc közötti terület még 1800-as években is kecskelegelő volt ott, ahol nem művelték, slegfellejebb gala gonya bokor díszlett rajta.- Távolság a falu és vár között 1.5. km. Meljes művelésbevitel után tulajdonképpen ez a dombhát lett a falu magtára. Gabona, kapásnövény, ezek itt a főte^mrények; szőlőnek, gyümölcsösnek hírepóra sincs ma sem végig a Böhönye előtt elsimuló dombháton, pedig most senki sem irtaná és nem mondja: "Nem szabad!"

Ma az említett cseri erdőn kívül a falunak utelágazásánál /régebben: kopaszdomb, medgyesi dűlőben egy vízfordában: Nagyárok és utak mellett, vagy egyébként használhatatlan területen van a falunak, vagy egyéneknek is, de alig számottevő/ teljes egészében a k á c erdeje: területe összesen az egész faluban: 75. kat hold.-

Gyomnövények: a lósztalaj gyomnövényei; ha itt-ott akad, ritkaságszámba megy gyógynövényekként használják az általában ismerteket: Hársvirág, kamilla, itt pipitéraek mondják, bodzavirág, földiszeder /eper/levél főzete: teának; zsályalevél törve, zsirral keverve: sebre; farkasfü/?/ levél :kelésre; kukacfü magja valamimódon az állattal megatutva, ha sebjébe "kukac" esik, azt elvitették, hogy ettől "kipotyog". Ez utóbbi kettő "gyógymódnak" manár természetes divatja mult.

Vadászatról s annak multjáról csak annyit: az ugynevezett nemesi időkben mindegyik "nemes" lakosnak szabad volt a fegyvertartás, kis határakban azonban épugy, mint halászatról, komoly vadászatról szó sem lehetett, s lehet. Régebbensok lehetett itt a borsz, -dűlőt is neveztek el róla, "borszlikei dűlő" 1815 óta a szenyéri határhoz tartozik Arad pusztától északra a Ciganyaroktól nyugatra Kisfalud falé cső része, haacs a fűz, fogoly, nyul, ujabban a fácán, a közeli erdők miatt sok a róka, a falu közepén levő tó zsombékjába "huz", sőt költ néha a vadkacsa is. Nagyvadat csak átvonulóban láttak.

Míg a háboru a vadállományt meg nem ritkította, részben ki nem irtotta addig, a falu határát mindig a falusiak bérelték: a vadállományt védtek, gondozták s az említett ^{g/ra} nemesvad aránylag sok volt itt, most újból szaporodóban van, de ugyanakkor szaporodik a rablóvad is, különösen a róka, szarka. dalmányos varju /kánya/, melyek a baromfiállományt alaposan megdézsmálják, részben kiirtják. /1954-ben az egész faluban egyetlen vadászfegyver nincs !/.

5., A t a l a j felszín közép, nem kevés helyen erősen kötött. Agyag, lösz, vagy agyagos lösz. Előfordul foltokban is: mind a kettő külön-külön, egy kataszteri holdon is felváltva. A patak mentén humuszban gazdagabb s mint ilyen több helyütt: kertiföld.-

A gazdálkodást nem annyira a talaj minősége, hanem a lehetőség szabta meg: a kis falu kevés lakossága a figyelmet a fő bevételi forrásra/ a filoxera feltűnéséig/ a szőlő és mellette a gyümölcsstermesztésre fektette. A falu határának nagy része ma is gyümölcsös, szőlőhegy: ^{Kenderhegy} ~~Kenderhegy~~ Dedihegy, Kisfaludihegy a legutóbb határához csatolt /de ősidők óta birtokolt/ Terebesd,- részeiben helyi néven Bodony és ~~disznó/ölő/~~ disznó/ölő/hegy a vázlatrajzon sorrendben P, M, I. S. X. A szántóföldi művelésre rendelkezésre álló területen tudjuk, hogy 1814 táján hagytak még parlagot, /-vetésforgó, / 1860-as években már alig. Vetésforgóban ~~XIXXIXXIXX~~ kötelező szabályt nem tartanak, általában hármas, négyes; egyéni gazdaságok részén különböző termények /őszi; tengeri, burgonya; répa; lóher, lucerna stb stb./ keskeny parcellában /pántlikaföld/ változtatják egymást, ami gazdasági szempontból ha nem is, vadállomány szempontjából nagyon kedvező.

III. A lakóhely története.

Első ízben 1331-ben említik az oklevelek: /L: I. l. / "Villa Kisfalud" . Azután jó darabig nincs róla hír. Egy biztos, hogy a szenyéri vár tőszomszédságában még Szigetvár eleste előtt a háborúk zivatarába került. 1555-ben a törökök már megszállották Kaposvárt, Koroknyát, Szenyer még magyar kéze maradt, Nagy Gáspár kapitánysága alatt az őrség és az időjárás elűzte ekkor az ostromló hadat, amelyik Szigetvár felé vonultában felégette Nagybajom és Merenye községeket, kérdés, hogy ott a szomszédságban Kisfaludból mennyit hagyott meg? /Som. mon. 444./

Hogy lakosai, ill tulajdonosai megmaradtak az biztos, mert IX 1560-ban a zalavári Konvent előtt adás-vételt jelentenek be Fodor János és több kisfaludi lakosok. 1598-99-ben Dersfi Ferenc a birtokos itt.-Hat évvel később, a bécsi béke évében /1606./ kötötték meg a zsitvatoroki békét, melynek XVII.-cikkelye ezt a falut külön megemlíti, mely szerint 3 fő ur család mellett a kisfaludi őrszakácsi nemesek megmaradhatalak ősi birtokaikban és kiváltságaikat megőrizhetik.

Ezidő után a faluról majdnem 100 éven keresztül csak mint XX református egyházzról kapunk értesítést; közöljük azt is, mert ezidőben a falu és egy ház színté egyet jelentett.

1634 évi egyházi összeírás Böhönyét. Dávodot és Kisfaludot egy lelkész kormányzása alá tartozónak mondja, a lelkész ekkor Böhönyén lakik, a neve Jobbágyi István. /"Tanításban szorgalmatos.."/

1655-ben a kisfaludiak két szekér padlásdeszkat adtak az akkor még magyar kézben levő kiskomáromi református iskola felépítéséhez. XXI Eddig /1634-től/ itt legfőbb tanítók voltak: ~~XXX~~ inquisitiós jegyzőkönyv 1737-ből ilyen tanuvallomást is ismertet "predikátorokat és mestereket

tartó helyiség volt mindezekig, és még Kamizsának megvétele előtt is régen. "A mesterek" nevét azonban nem ismerjük. Első ismert lelkesze s egyben az akkori idők bevett rendje szerint tamitója is Szentlőrinci János ~~XIX~~ ~~IX~~ /1663-ban dédi predikátor, itt halt meg. Öt Csicskár János követte, aki "sok ideig volt predikátorjuk"-és akinek idejében a kiska-^{a háborús idők miatt} lúdiak vették lakásukat Böhönyére és ott is haláláig tartották a böhönyeiekkel együtt". Kisfaludon való tartózkodását összehasonlítás folytán az 1680-1686-os évekre tehetjük, a Böhönyére költözés idejét 1686-ra szintén, -ha eltérés van akkor 1, esetleg 2 évvel korábban; halála idejét Böhönyén 1696-ra.

Ez időben tehát a falu nem, mint 1664-ben a Zrinyi féle, majd az ezt követő török hadjárat következtében a nyíri falu /Szigetvár Kamizs közötti utvomalon mind !/ elpusztult, hanem Böhönyére költözött, honnan 1703-ra települtek, ha nem is egészen a régi felu helyére, de mégis az ősi birtokra vissza .-/"Vették szállásukat maguknak, mint szabad nemeseeknek akarattjából."/

Azokban ez nem volt elég, hogy elfoglalták régi helyüket, meg is kellett azt tartani. Ami nem volt könnyű dolog.

Somogy a török kiűzése után katonai megszállás alá került. Minthogy a bécsi császári udvarnak legfőbb célja a magyar elem megtörése, a katolikus főpapságé pedig a protestánsok kiűzése, akik ugyszólván teljes egészében magyarok, tehát közös erővel egy célt tűztek ki maguk elé. A megoldás módját Kolonics gróf s érsekprimás már 1698-ban megszervezte. Megalkotta az ugynevezett "Újszerzeményi bizottságot" /Neoquisitica Comissio./, amely bizottság a régi birtokosokat csak ősi joguk igazolása a borsos "felszabadítási illeték" lerovása, végül a hűségeskü letétele után helyezte vissza birtokaikba. Igen ám, de hova lettek másfél százados háború után az igazolóiratok szerzemény jogosságát a leszármazást igazoló okmányok, -ezek legtöbbször elkallódtak, vagy ha véletlenül meg voltak, miből tudta megfizetni a felszabadítási illetéket a mindenéből kifosztott ősi birtokos? Mert ha csak egyik feltételnek nem felelt meg az illető, akkor a birtok a Koronára szállott hadijogon és elárverezték! A rendelkezés teljes végrehajtása a kuruc háborúk miatt nem sikerült; s ez idő alatt, még a szatmári békekötés előtt 1710 február 16-i keltezéssel a kisfaludiak ősi jogaikban és birtokukban császári megerősítést nyertek. Hogy hogyan sikerült nekik, hogyan sem, nem tudjuk, de tény az, hogy mint a zsitvatoroki béke XVII §-ban biztosított joguk mentesítette őket részben a törökök harácsolásai alól, a hódoltságban is, úgy ez a megerősítés részben szintén védelmet nyújtott a katolikus főpapság itt közvetlen szomszéd esztergomi főképtalan, valamint a másik szomszéd az ezidőtájt itt birtokossá lett Festetich család esetleges tulkapása ellen.

A megerősítő oklevélben a következő nevek szerepelnek: Madarász János; Szabó Márton; Tóth Lőrincz; Szabó András; Tizedes Márton; Jany Márton. Hamarosan találkozunk a Komáromy család őseinek nevével is itt. Révkomáromból került ide. Neki külön nemesi oklevele és cimere volt.

Az egyházi élet az újratelepült faluban szinte megszakítás nélkül folyik tovább. 1704 után lelkeszeik Szalánki István; Rákosi Pál: 1724-; Németi István 1727 -; Urayomi László 1732-; Vida György 1735-é stb. Valamennyien természetesen egyben tanítók is. S minthogy most Böhönyén nincs predikátor, szolgálattételre ide is átjárnak.

1735-ben építik fel imaházukat /oratorium/ Vida György idejében. Részben ennek az ürügyével az akkori tapsonyi plebános feljelentést tett ellene s az akkor ugyanitt ~~székelt~~ /Tapsonyban/ székelő vármegye hajdúi elfogták öt éjnek idején és megkötözve a vármegye börtönébe akarták hurcolni. A lakosok azonban észrevették ezt és a falutól nem messze a predikátort kiszabadították. Az esetet pedig, mint nemesi jogukon esett sérelmet a vármegye főispánjának haladéktalanul bejelentették.

"Méltóságis Báró ! Nekünk kegyelmes Főispán Urunk ! Alázatos szívünk fájdalmas keserűségével kéntelenítettünk Nagyságod Kegyessége elibe ekképen folyamodnunk és delegálnunk, miképen ez mostan f. 1736 esztendőben Boldogasszony havának 13-napján megesezt, nem tudjuk mi okból és honnét indittatván Tapsonyi plebános Urunk helytelen iustantiájára a nemes vármegye hajdúi által predikátorunkat megfogatta és már ugyan az. vármegye szokott Tapsonyi kemény ~~hártóknak~~ tömlöczében is nagy éjszakának idején, midőn minden ker. embernek nyugodalma szokott lenni - Köttözve hurcolták volna, de észrevévén az említett hajduktól predikátorunkat visszavettük ~~sz~~; holott ember emlékezetétől fogva helységünkben Religiónak szabad Cursusa és folyása vagyon, de másképen is Istennek és Felséges koronás királyunknak kegyelmességéből nemességi praerogativában vagyunk egész helységünk~~nek~~től ~~sz~~, ha valami törvényes praetensiója lett volna fenntart plebános urunknak ellentünk, vagy predikátorunk ellen, suo modo et formalitate ellentünk, vagy ellene procedálni, nem pedig executione a törvényt elkezdemi, mihez képest alázatossággal kérjük Nagyságodat, plebános urunk sinistra iustanciájára nálunk indításra elkövetett hatalmaskodása és nemességi praerogativánk felbontása eránt tellyességgel satisfactót /elégtételt/ méltóztatassék Nagyságod tétetni és ~~imp~~pendálni.
..... A askisfaludi curialis helységben lakó H. Confessiön levő nemesek" /Nagy L. Emlékkv. 438./

1737-ben csakugyan el is rendelték a vármegyei vizsgálatot és ez igazolta, hogy mindig predikátor és mestertartó hely voltak. Hiába. Hét évvel később Biró Márton püspök /1744/ záratta be a templomukat azzal a megindokolással, hogy vallásgyakorlatuk a Pesti Commissió után kezdődött s így jogtalan és törvénytelen. Most a Helytartótanácsához folyamodtak így újabb vizsgálat hagyta meg újból nekik templomukat. /Tóth E. 153./

Sőt 1770 január 17-én kelt rendeletével a Helytartótanács azt is megengedte, hogy új templomot építsenek ugyanolyan anyagból, mint a régi a Vármegye által megállapított nagyságban, ami még ebben az évben meg is történt. Négy évvel később /1774/ itt 238 református élt; más vallásu alig; A fiú és leánygyermekeket a predikátor tanította. /U.o. 154 o./ Az idők folyamán határjuk foglalások révén mintha mindjobban vásott volna; erőszakos megtámadtatásban is volt részük, úgyhogy a helyzet tisztázandó pör révén kívánták kivívni ősijussuk elismertetését. Ezt a határpört azonban 1815-ben elvesztették az esztergomi Főképtalan -valamint a gróf Festetich féle uradalom ellen. Azt állították, hogy a vitás területet ők 1770-ig közösen használták, ekkor megosztottak úgy hogy a nemeskisfaludiaknak mindössze 347 kath hold birtokuk maradt /Som. mon. 600 o./; a község északi határát pl. közvetlen a házak tövében, -akkor iskola-templom -, hústák meg. Ez a tény természetesen rányomta bélyegét a falu fejlődésére; a két nagybirtok fojtogató gyűrűjéből csak a nagyatádi féle földreform révén szabadult úgy, ahogy.-

Későbbi politikai magatartásuk is jórészt ebből magyarázható, úgy érezték, hogy "kisémmizték" őket.-

A szabadságharcig és alatt, -sőt utána is az országos politikában kettő szülöttje is szerepet játszott.

Az egyik Madarász László, aki itt 1811-ben született! Már az ugynevezett reádi világban részt vett a vármegyei és országos politikában s szélső ellenzéki elveivel tűnt ki. 1848-ban Somogy egyik követe s ez év október havában megbizta a kormány a rendőrségi osztály vezetésével. A kérlelhetetlen és vasszigorú rendőrminiszternek sok ellensége támadt az inkább alkudozók és mérsékeltébbek táborából. Midőn az elletáborból / a trófosztó/ debreceni országgyűlés időszaka alatt azzal is meggyanúsították, hogy elsikkasztotta a Görgei parancsára kivégzett gróf Zichy Eugén lefoglalt ékszereit, 1849 ápr. 16-án bizalmi állásáról lemondott. A szabadságharc után Amerikába menekült ki, farmer lett és 1907-ben ott halt meg. 1848-ban testvéröccsével együtt igazi forradalmi szellemben és hangnemben szerkesztette a "Debreceni Lapokat." /Som. mon. 256. i. m./

Madarász József, László testvéröccse Nemeskisfaludon 1814 aug. 27-én született. A jogot Pesten és Sárospatakon hallgatta. Ezután Czindery László somogyi alispán mellett joggyakornok volt. Ekkor már részt vett a közigyekben és a sárkereszturi kerület, mint a távollevők követét felküldte az 1832-33 évi pozsonyi irszággyűlésre. 1834-ben ügyvédi oklevelet szerzett, de a politikai mozgalmakban is élénk részt vett. 1848-ban a sárkereszturi kerület országgyűlési képviselőjének választotta.

A szabadságharc után elfogták és 9 évi várfogságra ítélték. 6 év után szabadon bocsátották ekkor ő is Amerikába bujdosott. Visszatérte után a sárkereszturi kerület újból képviselőjévé választotta s azután állam dóan ennek a kerületnek volt a képviselője.

Az országban a függetlenségi pártok egyik köztisztelőben álló vezére volt, tántoríthatatlan híve Magyarország függetlenségének. A /ko-ronázáson sem vett részt többet magával. Mint író is mindig hazán függetlenségéért harcolt az általa szerkesztett és kiadott lapokban. /Som. mon. 256./ sírházát emléktábla jelöli. Bilincset pedig unokája őrizi.-

A falu történetében lényeges változást a 90-es évek filoxera veszélye hozta. A megélhetésnek egyik fő bevételi forrása volt a hazai fajta szőlő és bortelemelés. Ez egyik évről a másikra ugyszólván mind odalett. A lakosság nem tudta itt teljes egészében fenntartani magát s épen azért sokan ipari foglalkozás kerestek. Cipész, kovács asztalos stb egyik a másik után került idegenbe /Kutaskozma, Kutas, Nagybjom; Kaposvár stb/ ahonnan alig kerültek vissza. A falu lakossága nemhogy szaporodott, hanem inkább fogyott. S ennek csak alig kimutatható oka az u. n. "egyke".- A helyzet nem igen változott az első világháború előtti s alatti időben sem, mely súlyos véráldozatot követelt ebből a faluból is /13/ halott. /Sorsának fordulását az 1919-Tanácsköztársaság idején már várta s ezért annak idején szinte az egész község ennek megfelelő magaviseletet tanúsított.

A Horthy rendszer gazdasági ^{csődje} összeomlása itt is sokakat teljes gazdasági összeomlással fenyegetett, az u. nevezett moratorium hozott némi enyhülést.

A földéhség a Nagytádi féle földosztás alkalmával enyhült nem kis mértékben, amikor minden "nincstelennek", aki csak kívánta házhelyet, megfelelő szántóföldet~~et~~ juttattak; a törpebirtokokat kiegészítették; a község állatai számára legelét juttattak. Ekkor pattant szét a falut 1815-éa fojtogató nagybirtok bilincse, került vissza gondozásuk alá az a terület egy része, melyet 1815-ben elvesztettek.

Ez a tény nem kis mértékben az akkori képviselő, szintén nemeskisfaludi születésű kispazda közreműködésének Madarász Zsigmondnak köszönhető. Amint hogy az is, hogy az akkortájt készült Böhönye-Marczali kövesutat a falvak érintésével vezették. Kisfaludi mellett, de beköté uttal, valamint Szemér mellett, szintén bekötéssel s leágazással Tapsony felé.

Csak hogy mindez nem ment olyan könnyen. Némelyek ismerik még ma is az utépitésének a kulisszatitkait. Erdemesnek látszik megörökíteni.

Igazolásául annak, hogy volt idő, amikor a dolgozó nép jogos igényét milyen kevéssé és milyen kínos keservesen ismerték el.

Az utépitésben itt is három miniszterium szólott bele. Mint érdekelt. A honvédelmi, a kereskedelmi és a földművelésügyi. Az első kettő azt akarta, hogy a kövesutat Marcali felé Böhönyétől Mesztegnyén keresztül a vasut mellett nyilegyenesen vezessék. Ezt a kívánságukat támogatta az a tény is, hogy itt a terep sík, az ut így rövidebb, tehát az utépités tetemesen kevesebb kiadásba kerül, mint a másik utvonalon Kisfalud, Szentgyörgy és így Mesztegnyé utvonala, hol hegyes völgyes, hidakra is szükség vanamellett az ut nagyon is kanyargós.

A földművelésügyi miniszterium eme terve mellett csak a falvak népének érdeke és még az szólott, hogy így Tapsony felé is elkészül mint egy 5 kilométeres utszakasz, amit már csak folytatni kell, mert kell ezen az eddig még vasut és ut nélküli vidéken Tapsony Szakácsi stb felé. - Minthogy megegyezni nem tudtak a végén megegyeztek abba, hogy forgalom számlálást tartanak. S ahol nagyobb lesz, az utat arra építik ki. - Ezzel az ut ügye el is dőlt. Bizalmas értesítést kaptak a falusi bírák, hogy tetszik-nem tetszik, ettől a naptól eddig minden fogat na pontá egyszer köteles lemenni Böhönyére két vagy három faluból. Volt is forgalom megfelelő: a falvakból Böhönyére. A másikon: majdnem semmi mint sem azelőtt, sem azóta. Hogyan is lenne! Hiszen Mesztegnyé és Böhönye között a vasut mellett 49 km./ nincs falu, csak puszta. -

Az 1945-ös földosztás az újabb házhelyigényeket elégítette ki; szántó földigénylés aránylag kevés volt; ok a nagyatádi féle földreform során majdnem teljesen kielégítették a határ térszomszédságában; most aki igényelt, az nagyon messze 4-5 kilométer távolságra kaphatott, ugyan ilyen távolságban a föld gondozása rendkívül nehézségbe ütközik.

A nemeskisfaludi T.Sz.Cs. 1949 aug 19-én alakult meg 6 családdal 112 kat holddal, mely majdnem teljes egészében szántó. 1954-ben 12 család dolgozik együtt itt 125.kat holdon.

Vagyonuk jelenleg: 3 ház /az egyik Madatász József-László szülőháza/; 3 istálló 2 pajta; 1 50 férőhelyes sertésól. 6 ló, 7 tehén 10 növénydékmarha, cca 18 anyagöb. Gépek. A Tapsonyi gépállomás segíti őket. A csoport gazdaságilag szépen fejlődik, erősödik.

A benépesítés legfőbb beszivárgás; a falu határa több mezőgazdaságból élő lakosságot nem igen tudott eltartani, amit mi sem bizonyít jobban, minthogy a lakosság száma 180 év alatt /1774-1954/ alig változott. Nemzetiségi kérdés /sváb, délszláv, cigány, sőt zsidó/ ebben a faluban sohasem volt, mert mióta történetét ismerjük, itt mindenkor csak magyarok laktak.

IV. A gazdasági élet földrajza. Mezőgazdálkodás alaptényezői a felszín, a talaj, az éghajlat, a vizellátás a határ egyik, vagy másik részén szinte parancsolóan szabja meg, hogy mit lehet és kell ésszerűen termelni és hol. Minthogy az adottságok emberemlékezet óta nem változtak, a gazdálkodásban sem állhattott elő számottevő változás, legfeljebb a gazdálkodás eszközei lettek tökéletesebbek.

A politikai határ területe kimutatás szerint:

Szántó 324 kat.h. rét: 98.kat.h.; legelő 3.kat.h.; erdő 75 kat.h. szőlő 31 kat.h. = összesen 531 kat.h. Ebben benne van a Tszcs 125.kat hold földje is.-

Fő művelési ágak: a közismert mezőgazdasági növények, buza, rozs, árpa, zab; kapásnövények: burgonya, tengeri, répa; ipari növények: diszlik a dohány; korábban saját szükségletre kemert és lent is termesztettek; gyümölcs: főleg alma, körte, szilva és szőlő. - A gyapottermesztés^{sel} kísérleteztek, de nem sikerült.

Buzában régebben az ugynevezett "kopasz" búzát kedvelték; az első világháború előtti időben a "francia" buza volt a divatban, de nem tettszett a lisztja a gazdaasszonyoknak/nem volt jól nyújtható/, újabban a Bánkúti 1201-es az általános. Jóközepes termést ad itt. 10-14 mázsát sőt kivételesen többet is. Rozsot csak kötélnek, épületfedésre termesztnek inkább/zsuppnak./ Árpa kevesebb van, inkább zab. Burgonya termesztés, -bár jó termést adna, - nem igen kedvelt, nagyon erős/kötött/ műveléséhez, különösen szedéséhez a talaj.

Valamikor /1890-es évek előtt/ híres volt szőlészetük, boruk. Ismert "hazai" szőlőfajtájuk voltak a mézes, a sárfehér, a kövidinka, kádár stb, manár csak néhol található. A filoxera veszély miatt nemes szőlőt csak vad alanyba oltva lehet tenyészteni, úgyhogy ~~szőlőfajták~~^{most} nem ezek ^{inkább} termesztett szőlőfajták, hanem a filoxerára nem érzékenyek leginkább az Othello, Izabella, sőt a Nova, Elvira; Van azért több helyen nemes szőlő is. De, mint a régi szőlőfajták, úgy szőlészetüknek is régi híre-neve ma is odalett.

Gyümölcsstermelésük is számottevő volt, hiszen szintén, akár csak a szőlőnél a talaj a felszín, az éghajlat a termesztésüknek megfelelt. Voltak/néhol még vannak is/ kiváló minőségű almafajták /piros és fehérpogácsa; Törökbálint; muskotály stb./; szilva többfajta; körte kevesebb; sok a dió, gesztenye. Jó természt szoktak adni. De itt is, mint annakidején a szőlőnél a filoxera, nagy a nemesebb gyümölcsfáknaál a paizstetű veszély.

Konyhakertészetük csak a saját szükségletet elégítette ki; nagyobb fogyasztó piac közelben nincs, kis feleslegességét pedig távolba szállítani nem gazdaságos, így csak nagyobb mennyiségű termelése volna érdemes Itt volna még lehetőségek az adottság mellett.

Állattenyésztés nem volt főfoglalkozásuk. Csak annyiban foglalkoztak vele, amennyiben ez a fogaterő, élelem szempontjából szükséges volt. Ez a le, vagy elmaradás érthető, hiszen a Nagyatádi féle földreform ig legelőjük sem volt. Fejlődésnek a lehetősége azonban meg van s remény is van rá. Apróállat tenyésztésük számottevő.

Erdő összefüggő egyhelyütt van. Akácos. Esetleg néhány cser, tölgy. A Kikya tavánál nyár, fű. Gondozás mellett tisztos bevételt jelent időnként, még inkább érték az, hogy az egyébként haszontalan vizmosásokat megköti, a táj szépségét emeli és éghajlat szempontjából sem közömbös Ipar. Itt csak háziiparról lehet beszélni, ami volt. A szövés-fonás a lakosság asszonyainak annak idején télidőn a szövés-fonás rendszeres foglalkozása volt. Kendervágó, tiloló, rokka, gereben, fonálfelvető készülőlékek, orsók, szövészékek még több háznál ma is megvannak, de senki sem használja. A háziipar felújítása manár reménytelen és kilátástalan itt.

Közlekedés-szállítás. /L: 6. oldal Vázlatrajza, ut, vasúthálózat és I.4./ A falu a Böhönye-Tapsomy stb. megyei határsági utak mellett települt. A térképeken érthetetlenül egészen a legutóbbi időnkig ~~XXXXXXXXXX~~ csak ez szerepel, mely a falu nyugati ^{szélén} ~~határával~~ ágazik el Vése s azután csak Nemeadéd felé is. Nagyon régen használt ut lehet, mert ezen utak a falu nyugati szélénél rendkívül mély bevégődésben futnak.

A kövesut a falutól keletre és északra félkörben az enyhább dombgerincen fut Tapsomy felé, ennek a falu fölötti félkörös szakaszát a térképek rajzolják az autósok nagy bázuságára. /Nincs rajt Elak István Ernő Somogyvármegye iskolai térképén sem./ Ez is nagyon régi utszakasz, 1815 előtt már Kanizsai utak nevezték-Tapsomyon keresztül. Vezet oda s Nemesvid Kiskomárom felé. /Dávod pusztán keresztül N. bajomba. Rendszeres utja van ezentúl közvetlen Szenyérbe a régi faluból, valamint délnyugatra Kétsorba, ezen ki lehet jutni a Böhönye-Kanizsai utra is Böhönye és Terebezd p. között.

A kövesut történetéről már volt szó /18 oldal./ Vasútja a Somogyszob-Balatonszergyörgyi vonal. Állomása Böhönye. Ez a vasút az 1890-es években készült, mint H.É.V.

A vasút és a kövesut elkészültéig az áruszállítást csak fogatos erővel kellett és tudták végezni. Cikkjeik ekkor leginkább gabona, ^{bet} Nagykanizsára és Kaposvárra kerültek, mint főbb piacokra. A Kaposvár-Kanizsai kövesut legkorábban s legkönnyebben ezt tette lehetővé. De nem könnyűvé, hiszen mind a kettő város ide 30-40 kilométerre esik.

A vasút elkészülte már könnyebbé tette az értékesítést, de a kérdést teljes egészében nem oldotta meg. Az állomásig vezető ut csak nyár időben volt jól járható.

Gyökeres változást csak a kövesut elkészülte hozott, amikor a falu bekapcsolódott a teherautó forgalomba is.

Ötéves terv.

Nemeskisfalud az ötéves tervnek nem volt mestoha gyermeke. Akármennyire kicsi is, az Államhatalom, amely mindenkire egyforma szeretettel figyel ide is ellátott. S ami elmaradt: pótolta; ami mulasztás volt: helyrehozta. - Azzal, hogy a T.Sz.Cs. megalakulását lehetővé tette és támogatta, amint azt a már említett eredmény is mutatja, biztos, szebb jövő útját mutatta meg nekik elétt.

MégKeddig sem eredménytelennél. Hamarosan megalakult a másik termelő szövetkezet is papíron / Jelzése a kataszteri birtokiveken Sz.II./, valóság azért nem lett, mert a birtokterület nem érte el az előírt magyságot.

Az ötéves tervig igazán sötét volt az éjszakája. Később a hajnal, herábban az est, hiszen köröskörül dombvonulat határolja. 1953-ra fényt kapott: villanyt. Sok-sok hámba; s ezévben kaposolják be a TSZCS-hez a motorikus erő is, hogy gazdarágukban egy, nem kis lépéssel ezzel is előbbre haladhassanak. Telefon is került a faluba. Vész esetén lehet segítséget kérni innen, mert a posta innen mindig rendelkezésre áll, hanem ide telefonálni nincs igen lehetőség, mert a telefonnak nincsen jelenleg gazdája. Csak a véletlen figyel fel rája.

Az iskola ketté tamerés lett. Ott, ahol azelőtt egy rektor, lekipásztornéha néha tanító is munkálkodott, most ketté tanító oktatja a tanulást vágyókat.

A földművelőszövetkezet is méltó helyre talált. A volt községi kocsmája belthelyiségben először, aztán magában a kornahelyiségben volt helye, de sem egyik sem másik nem vált megfelelő. Most a főtérre, mikor előbbi helyeit tejbegyűjtésre, gyümölcsraktárnak használják fel nagyon is időszerű üzlethelyiség készült, ami a kiválsalmaknak minden szempontból megfelelő. Röviden: ebben a faluban is, miát mindent, érezzük, hogy újból nem vagyunk egyedül.

Az ötéves terv keretében telefont is kapott a falu.

Ettől kezdve, -már a második világháború előtt a könnyen romlandó árut gyümölcsöket, szilvát, almát teherautók közvetlen a faluból szállították többnyire, néha nagyon messzre is el. Rendszeressé ez a szállítás csak a legújabb időkben lett, amióta a Földművelésügyi Minisztérium minden ilyen gyorsan romló árut a helyszínen átvesz és elszállításáról folyamatosan gondoskodik.

Igy most már a falu közlekedés-szállítás szempontjából kívánni valója nincs, hiszen a kövesut, ezen megközelíthető vasútállomás révén bekapcsolódhatott az országos forgalomba.

VI. Kulturális élet.

Osztálymíveltségről alig, inkább falu műveltségéről lehet beszélni itt. Ami művelődési lehetősége ebben a kis faluban meg volt az egyik lakosnak, általában meg volt a másikaak is. Sőt kicsiségében is kulturális szempontból nagy, sőt vezető szerepre tett szert nagy területen azáltal, hogy független volt s miatt ilyen már az 1640-es évektől kezdve lelkipásztort, -aki egyben mindig tanított is-, tarthatott. Hogy a műveltségre mily nagy súlyt helyeztek, mutatja az is, hogy már 1655-ben a kiskörmári református iskola felépítéséhez kettő szekér padlásdeszkát küldtek, azután pedig otthon sem riadtak vissza semmiféle áldozattól. Kevesen is voltak eleinta 5-6 család, birtokuk is eleynésző csekély ehhez aránylag s mégis mindig tartottak predikátorokat, tanítókat, mint az a Pesti Comissió /1721/ jegyzékönyve is bizonyítja.

Lelkésztanítók voltak ^{jobbra} egészen 1906-ig. Nevük ismerés. Első ismert iskolájuk a 4 oldal 10-el jelölt telkén volt, zsúptetés, favázás egyszerű épület, új tanítólakás /szoba konyhafléskamra/ tanteremmel a lelkészlakással egyidőben 1870-80 között épült; korszerű, új tanterem pedig 1914-ben.

Tanítók: Csire Nagy István 1906-1910; Teremi Gábor 1910-1912; Baranyai Piroška 1912. - Berky Lajos 1912-14. /Magi István lelkész 1914-16./

Vörösmarty Erzsébet 1916-1924; Parkas István lelkész 1925/ - 1927 - 32

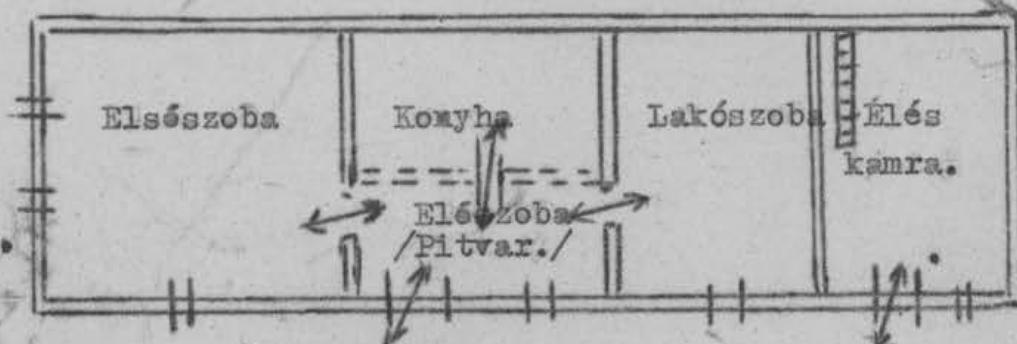
Szabó Gyula 1925-1926. *Hollói György: 1932-33 Szalay Julia: 1934 -*

Iskolaállamosítás után az iskola 1951 - két tanterem lett. A villanyt 1953-ban bevezették.

VII. Néprajz.

A lakóházak megállapíthatóan egységes alaprajzzal épültek sőt épültek. Elöl, -rendszerint az utcára néző-, az első szoba, ez amaz ünnepi szoba középtűt a konyha, emögött a lakószoba. Ha a konyhahelyiség az épület egész szélességét elfoglalja, akkor a szobákból ezen keresztül nyílik a bejárás; de többször a szobáknál keskenyebb s akkor az előtte levő pítar /így !/ból nyílik a bejárás a szobákba; ha zárt ez az előtér. akkor előszobának nevezik.

A hátsó, vagy lakószoba mellett az éléskamra, rendszerint ebből nyílik a padlásfeljáró. /Régebben mindig így mondták: "Famögyök a héba"./
Vázlatrajza:

A lakás építési anyaga természetesen az idők folyamán változott. Eleinte, mint mindenütt, itt is fában gazdag vidéken a vázat a fa adta. A fa váz közé eleve karrókat illesztettek, melyek megtartották a gerendaközt kézzel elhelyezett gyurt, taposott szalmával, töreikkel kevert agyagos sarat. Régentem így készültek a templomok, iskolák is. Aztán elmaradt a fa váz, helyette, minthogy a talaj megfelel a tömés került, amin nem más, mint padlózat közé, tervezett falvastagságban sulyokkal döngölt nyers föld. Tehát nem sár. Még kiszáradása előtt ásóval lesimitják, /faragják, /ajtóknak ablakoknak helyet vágnak, azokat elhelyezik y s kész az épület /alappja. Ujabbán, de régebben is téglá az épület fala, bár a magasabb részem ma is döngölnek téglaváz közé agyagot, ami így a célnak teljes egészében megfelel. A tetőfedés régebben általában "zsupp", rozsszalma kéve, manár csak cseréppel fednek. Eltérés a Hédosabb és a szegényebb lakásépítő között csak annyiban volt, hogy míg egyik már régebben téglából építette házát, ami a Rinya völgyében feltétlenül mindig szükséges is volt, a másik pedig, már amennyiben nem látja tékozlásnak, legalább is részben: manapság. A berendezés: Konyhában a szabad tűzhely volt, nyitott kéménnyel, vagy kémény nélkül; a ~~szobában~~ lakószobának egyik sarkában az asztal, a fal mellett derékszögben egybeszabott ~~h-alakú~~ pad.

Mamár azomban mindez elvétve akad.

A falu legrégebb háza: Madarász József-László szülőháza 4.lap vázlatrajzán 8-al jelölve. A református templom 1861-ben épült; ablak, főbejáró gót stílu; belső boltozatok főkör alakúak.-

Szokások. Ismerttek: a lucázás; nyársdugás; aprószentekkor: korbácsolás; szüreti mulatság.

Helyi népviseletek nyoma sincs; fonás, szövés valamikor volt. Az ugynevezett "felszedéses" szövésnek régebben voltak mesterei, mamár munkájuknak csak az emléke él.

Lelki tulajdonságok: Erkölcsei életükre jellemző a puritánság és áldozat készség. Példa 1860-1885 között majdnem teljesen saját erejükből építették fel iskolájukat, tamítólelkészlakást és a templomot. Egykérél alig lehetett és lehet beszélni, inkább az egy-se-ről. Ok részben lehet az összeházasodás, de ha ez volt rajtuk a tudott átok, akkor sem tartották elég oknak arra, hogy a házassági szövetségüket felbojtsák.

Hazájukat nagyon tudják szeretni, amint tudták is, példa rá az "öreg kuruc" is, épugy mint szűkebb kis falujukat, mely számukra megmaradt.

A vendég náluk, bárki legyen is az: otthon van; második kenyérük a munka. Valami nyomát régebben még fel lehetett ismerni a pogány hitnek; jégveréskor idősebb asszony fejét vág a földbe, persze, hogy nem tudja miért valamikor sok-sok száz évvel ezelőtt az és így akarta agyonválni a jégverés szellemét.

Különböben nagyon megfontoltak; mindent meggondolók, beszédjükre tettükre vigyáznak, rászoktatta szűkre szabott kis világuk sok sok keserősége még kuriális kismemesi kiváltságukban is s amikor a szabadság feltűnt napjába néznek, tudják, hogy ebben a hazában, ezen a földön hozzá mindenkor élni és halni hűséggel és engedelmisséggel kell

Forrásmunkák:

Magyarország vármegyéi és városai. Somogy vármegye monografiája.

Szerkesztő: Csánki Dezső dr.

Dunántúli vármegyéek. Somogy vármegye. Szeghalmi Gyula dr.

Somogy megye adattára 1937.

A Belsősomogyi ref. egyházmegye története I./Lelkészek névsora
1634-1934. Elpusztult egyházak./Csurgói könyvtár. II.

Beck Gergely.-

A Belsősomogyi ref. egyházmegye egyházainak története. Kézirat Beck G.
Egyházlátogatási Emlékkönyv. 437-441 oldal. Nagy Lajos. 1898. 1929.

Egyházlátogatási Emlékkönyv 78-80 oldal. Szabó Bálint. Szabó Bálint

A Belsősomogyi ref. egyházmegye Mária Terézia korában. Csurgói
könyvtár XV. kötet. Dr. Tóth Endre. 153-154 oldal.

Nemeskisfaludi református egyházi anya és jegyzékönyvek.

Kisgyalog; Fővezérlés.-

1. Ref. Templom. | 1861. |

2. Iskola, előtanító lakás; 3. lelkész lakás.-

H. Tűzoltó szertár; kamocsalás

8. Madarász tiszorok László szülőháza

6. Szövetkezeti bolt.-

7. Szécsényi háza.-

5. DISZ otthon; Felsőarany.-

9. Tiszcs lakás; István u.-